

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Аксентій Т.І.

студентка,

Науковий керівник: Раца О.Б.

кандидат економічних наук,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Роль лібералізму полягає у визначенні тенденції глобального розвитку сучасного людства. Сьогодні лібералізм став традицією, багатовимірним соціокультурним явищем, осердям певного соціального світогляду й етики, комплексом цінностей, основою політики багатьох провідних держав світу. Епітет «ліберальний» нерідко вживається для визначення універсальних рис сьогодення – «ліберальний світогляд», «ліберальна ера», «ліберальна цивілізація». Намагаючись опанувати невичерпну складність сучасного життя, ми опиняємось перед нагальною потребою і необхідністю збагнути сутність лібералізму, визначити його місце й роль у суспільному житті, з'ясувати причини довготривалості та життєвої сили ліберальних тенденцій. До відомих представників лібералізму належать: І. Бентам, Б. Констан, Дж. С. Мілль, І. Берлін, К. Поппер, С. де Мадарьяга, Р. Дарендорф, Р. Арон, Ф. фон Хайек.

Метою статті є дослідити особливості економічного лібералізму у в сучасних умовах ринкової економіки.

Лібералізм (з французької *libéralisme*) – філософська, політична та економічна теорія, а також ідеологія, яка виходить з положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу. Зародився як ідеологія буржуазії у VII столітті і остаточно оформився як ідейна доктрина до середини XIX століття.

Лібералізм проголошує, що ініціативна (активна), вільна, тобто неконтрольована діяльність осіб, головним чином економічна й політична, є справжнім джерелом поступу в суспільному житті. Спрямований на утвердження парламентського ладу, вільного підприємництва, демократичних свобод; обстоює абсолютну цінність людської особистості («особа важливіша за державу») та рівність всіх людей щодо прав особистості.

Метою лібералізму є максимальне послаблення («пом'якшення») різних форм державного і суспільного примусу щодо особи (контролю особи тощо), обстоює шлях мирного, реформаторського здійснення соціальних перетворень.

Ідеологічно лібералізм протистоїть, з одного боку, консерватизму та етатизмові (в питаннях про роль держави та щодо допустимої швидкості змін у політиці), а з іншого боку соціалізму, комунізму, колективізму тощо (в питаннях приватної власності перш за все, а також питаннях соціальної підтримки з боку держави). До сучасних ліберальних доктрин належать, зокрема: неолібералізм, ордолібералізм, лібертаріанізм.

Економічний, або класичний лібералізм виступає за індивідуальні права на власність і свободу контракту. Гаслом цієї форми лібералізму є «вільне приватне підприємство». Перевага віддається капіталізму на основі принципу невтручання держави в економіку (*laissez-faire*), що означає скасування державних субсидій та юридичних бар'єрів для торгівлі. Економічні ліберали вважають, що ринок не потребує державного регулювання. Деякі з них готові допустити урядовий нагляд над монополіями та картелями, інші стверджують, що монополізація ринку виникає тільки як наслідок дій держави. Економічний лібералізм стверджує, що вартість товарів і послуг повинні визначатися вільним вибором індивідуумів, тобто, ринковими силами. Деякі допускають присутність ринкових сил навіть в галузях, де держава традиційно зберігає монополію, наприклад, забезпечення безпеки або судочинства. Економічний лібералізм розглядає економічну нерівність, яка виникає через нерівні позиції при укладанні контрактів, як природний результат конкуренції, за умови відсутності примусу. В наш час коли ця форма найбільш виражена в лібертаріанстві, іншими різновидами є мінархізм і анархо-капіталізм.

Індустріальна революція значно підвищила добробут розвинених країн, однак посилила соціальні проблеми. Прогрес у медицині привів до збільшення тривалості життя і населення, результатом чого став надлишок робочої сили і зменшення зарплат. Після того, як в XIX столітті робітники в багатьох країнах отримали виборче право, вони їм почали користуватися в своїх інтересах. Стрімке зростання освіченості населення призвело до сплеску активності суспільства. Соціальні ліберали вимагали законодавчих заходів проти експлуатації дітей, за безпечні умови праці і мінімальну заробітну плату.

Класичні ліберали розглядають такі закони як несправедливий податок на життя, свободу і власність, що стримує економічний розвиток. Вони вважають, що соціальні проблеми суспільство може вирішити саме по собі, без державного регулювання. Вільгельм фон Гумбольдт у праці «Ідеї до досвіду визначення меж діяльності держави» обгрунтував цінність свободи важливістю особистого саморозвитку з метою досягнення досконалості. Джон Стюарт Мілль розвинув ідеї цієї ліберальної етики у своїй праці «Про свободу» (1859 року). Він дотримувався утилітаризму, роблячи наголос на прагматичний підхід, практичному прагненні до загального блага і підвищенню якості життя. Хоча Мілль залишався в рамках класичного лібералізму, права людини в його філософії відступили на другий план [1, с. 32].

До кінця XIX століття більшість лібералів прийшли до висновку, що свобода вимагає створення умов для реалізації своїх здібностей, включаючи освіту і захист від надмірної експлуатації.

Неоліберали фактично використовують подвійну методологію: для формулювання основ економічного ладу користуються неокласичним методом,

але, водночас, вважаючи, що суспільне середовище суттєво впливає на взаємовідносини між економічною і соціальною сферою, застосовують історичний метод для визначення конкретних форм цих взаємовідносин. Згадаємо, що відповідно до цього методу моделювання суспільств відбувається на підставі знань про особливості їхнього історичного розвитку. Саме тому існує кілька неоліберальних моделей, які конструювалися з урахуванням таких національних особливостей і прийнятні лише для певних країн. Усі ці моделі мають свою теоретичну базу, репрезентовану певними економічними школами неолібералізму, на чолі яких стояли автори відомих доктрин.

Сучасний лібералізм – явище складне і неоднозначне. Можна сказати, що він, залишаючись незмінним у проголошених принципах, на практиці увібрав у себе принципи захищеності та соціальної забезпеченості кожного члена суспільства з боку держави [2, с. 25].

Сьогодні неолібералізм став платформою по забезпеченню соціальних прав та гарантій, без яких унеможлиблювалася свобода та достойне життя індивіда. Основою неоліберального дискурсу стали концепти «держави загального добробуту» та «соціальної ринкової економіки», сприяючи появі умов для формування суспільної відповідальності (ідеологема, яка була запозичена у соціал-демократичної доктрини). Крім того, актуальними стали ідеї консенсусу (між тими, хто керує і тими, ким керують), орієнтація на певні моральні настанови, визнання необхідності участі в політичному процесі всіх громадян, незалежно від їх соціальної приналежності тощо. Разом з тим, якщо в класичному лібералізмі ідеал індивідуальної свободи визнається в якості універсальної мети, то в неоліберальній теорії спостерігається прирівнювання індивідуальної свободи до свободи корпоративної. Таке зміщення пріоритетів загрожує майбутньому демократії, оскільки демократія, попадаючи в тенета неолібералізму, стає його заручницею.

Отже, яким шляхом піде подальший розвиток світової цивілізації – це рівняння з багатьма невідомими. Яким буде прийдешній новий світ, залежить від кожного з нас. Світ стоїть на порозі нових великих потрясінь, і обов'язок кожного мешканця Землі складається в тому, щоб зберегти на ній мир і життя. Поза всяким сумнівом, вирішити цю глобальну проблему в рамках нинішньої парадигми розвитку неможливо. Отже, завдання номер один – в тому, щоб знайти вихід з глухого кута, в який завів людство глобальний неоліберальний капіталізм, який зробив задоволення «спраги наживи» своїм вищим пріоритетом.

Список використаних джерел:

1. Буканов Г. Дослідження ліберальної течії національного руху у процесі державотворення на Україні початку ХХ столття / Г. Буканов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 19 (206). – С. 31-35.
2. Зубчик О.А. Ліберальні цінності як основа економічної політики держави / О.А. Зубчик // Економіка України. – 2017. – № 13. – С. 24-27.